

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Rigorózní práce

Praha 2013

Ivana Šedivec

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Rigorózní práce

Ivana Šedivec

Mikve: fenomén židovské obřadnosti

(poznámky k rituálním lázním na Moravě)

Mikveh: the phenomenon of Jewish solemnity

(notes about ritual baths in Moravia)

Praha 2013

Ivana Šedivec

Vedoucí práce:

PhDr. Jaroslava Krupková, CSc.

Ústav etnologie

Fakulta filozofická Univerzity Karlovy v Praze

Poděkování

Ráda bych poděkovala za podporu a konzultace PhDr. Jaroslavě Krupkové, CSc a PhDr. Daně Veselské Ph.D. Neméně tak všem mým respondentům. Děkuji za poskytnutí materiálů od uvedených obcí a měst, cenných rad a připomínek.

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literatury.

Praha, leden 2013

podpis

Klíčová slova: voda, rituál, čistota, ženy, intimita

Klíčová slova anglicky: water, ritual, purity, women, intimacy

Anotace

Tato rigorózní práce se zabývá rituální očišťovnou židů v *mikve*. *Mikve* je židovská rituální lázeň, která musí splňovat určitá náboženská nařízení, aby mohla být vnímána jako rituálně způsobilá. Veškerá nařízení a zákony týkající se provozu, konstrukce a vody, která smí být použita v lázni, jsou popsány v *Mišně* v traktátu *Mikva'ot*. Základem pro rituální způsobilost *mikve* je voda, která musí mít odtok i přítok. *Mikve* slouží k obnově rituální čistoty osobě, která se stala rituálně nečistou. Tento rituál pochází z dob darování Desatera přikázání na Sinaji. Pravděpodobně první, kteří tento rituál praktikovali, byli kněží. Ti se znečistili při kontaktu s mrtvým tělem, mršinou zvířete či hada nebo při poluci. V období prvního Chrámu se z různých „nečistot“ očišťoval celý židovský národ včetně dětí. Poté, co byl Chrám zničen, se zákony o čistotě a nečistotě změnily. Dnes *mikve* navštěvují ženy poprvé před svatbou, poté po každé menstruaci a po porodu. Muži nejsou od zničení Chrámu povinni očištný rituál praktikovat, ale přesto se i dnes ortodoxní Židé a chasidé očišťují před tzv. Vysokými židovskými svátky (*Roš ha-šana* a *Jom Kipur*) a někteří i po pohlavním styku. Výjimku tvoří písaři svitků *Tóry* a *mezuz*, kteří jsou povinni očistit se v *mikve* vždy před tím, než začnou pracovat na svatém textu. Ponoření do *mikve* je také povinností konvertitů k judaismu, dokonce se tento akt stává závěrečnou částí přestupného ceremoniálu. Před ponořením do *mikve* je nutné provést fyzickou přípravu, která spočívá v důkladném očištění těla.

Pohled na to – co je „čisté“ nebo „nečisté“ je však v tomto případě pouze spirituální. Tento rituál židé praktikují necelé 3 tisíciletí a to ve velmi podobné skladbě. Práce popisuje vývoj rituálu napříč světem. Kapitola *Mikve* v diaspoře odhaluje první nálezy *mikve* v Izraeli, italská a německá diaspora¹ uvádí příklady *mikve* i z období antiky a středověku. Středověké *mikve* aškenázských židů měly svou specifickou formu, a právě jim práce věnuje zvláštní pozornost. Čtenáři je představeno také prostředí moderní *mikve* současnosti.

Součástí práce je vlastní terénní výzkum vybraných lokalit, rozhovory s ortodoxními Židy, kteří tento rituál praktikují a záznamy o dochovaných i nedochovaných rituálních lázních

---

¹ Použití termínu „německá a italská diaspora“ je pro období středověku vágní, jelikož byly tyto novodobé státy sjednoceny až v 19. století. Domnívám se však, že se práce stane čtenářům přehlednější, s užitím právě tohoto termínu.

na historickém území Čech a Moravy. Tyto záznamy jsou uvedeny v tabulkách příslušných kapitol. Abychom lépe porozuměli výskytu rituálních lázní na historickém území Čech a Moravy, je zde v neposlední řadě popsán historický vývoj místního židovského osídlení.

Résumé

This rigorous work is devoted to the ritual purification of the Hebrew in *mikva*. *Mikva* is a Hebrew ritual bath which must fulfill certain religious regulations to be understood as properly religious. All the regulations and order regarding the functioning, construction and water, which is allowed to be used, are stated in *Misna* in the tractate *Mikwa'ot*. The basis for the ritual adequacy of *mikva* is water which should have inflow and outflow. *Mikva* serves to renew ritual cleanliness of a person who became ritually unclean. This ritual dates back to the times when Desater made a commandment to Sinaji. The first people who practiced the ritual were supposedly priests. Those were unpurified after the contact with a dead body, carrion of an animal or a snake; after emission of semen or spermatorrhoea. During the times of the first Church the whole population including children cleaned themselves from different impurities. After the deconstruction of the Church the law regulating cleanliness and impurities changed. Today *mikva* is visited by women firstly before wedding, then after each menstruation period and after giving birth. Men are no longer obliged to practice the ritual after the deconstruction of the Church however even today orthodox Hebrew and chasids clean themselves before important Hebrew holidays (Roš hašana and Jom Kipur) and some after a sexual intercourse. An exception is made for writers of the Tory bundle and *mezuz*, who are obliged to clean themselves in *mikva* before working at the sacred text. Taking *mikva* is also an obligation for converts to Hebraism, this event being actually a closing part of the ceremony. Before taking *mikva* it is necessary to conduct a physical preparation which means to properly clean the body.

The attitude towards what is „clean“ and what is „unclean“ is in this case only spiritual. This ritual is being practiced by the Jews in a very similar way for three thousand years. This thesis describes the development of the ritual across the world. The chapter „*mikva* in Diaspora“ reveals to the reader first discovered *mikvas* in Israel and in Diaspora in Italy or Germany which also has some examples of *mikva* from ancient Rome and the Middle Ages. The Askhenazi Jews had their specific form of *mikva* in Middle Ages and it's described separately. Finally is to the reader presented the current *mikva* of the modern era.

Another part of the work is a field research in selected areas. This includes interviews with orthodox Jews which are practicing this ritual and also records about extant or historical

mikvas in the historical area of Czech Lands and Moravia. These records are shown in tables accordingly to the relevant chapters. Also for better understanding of *mikva*'s spacing within the historical area of Czech Lands and Moravia there is also described the history of local Jewish population.

1. ÚVOD	10
1. 1. Kritika literatury a pramenů	13
1. 2. Terénní výzkum	19
1. 3. Expozice <i>mikve</i> v Čechách v Německu a Rakousku	20
1.3.1. <i>Mikve</i> ve Fürthu	21
1. 4. Konference <i>mikve</i> , Wroclawa 2011	22
1.4.1. <i>Mikve</i> ve Wroclawě	24
1.4.2. Projekt <i>Mikvah</i>	25
2. PODOBA RITUÁLNÍ LÁZNĚ, FUNKCE, VÝZNAM A POUŽITÍ	26
2. 1. Rituální židovská lázeň <i>mikve</i>	26
2. 2. Technická strana <i>mikve</i>	29
2. 3. Příprava k rituálu ponoření <i>Tvila</i>	33
2. 4. Očištění v <i>mikve</i> po menstruaci	34
2. 5. Očištění v <i>mikve</i> před svatbou	37
2. 6. Očištění v <i>mikve</i> po porodu	38
2. 7. Očištění mužů v <i>mikve</i>	39
2. 8. Ponoření do <i>mikve</i> , jako poslední součást konverze k judaismu	40
3. RITUÁLNÍ LÁZNĚ V DIASPOŘE	42
3. 1. Co je diaspora	42
3. 2. Izrael - domov Židů	42
3. 3. Italská diaspora ve starověku	45
3. 4. Středověké <i>mikve</i> aškenázů	46
3. 5. Německá diaspora	47
3. 6. Rituální lázně současnosti	50

4. HISTORIE ŽIDŮ V ČECHÁCH A MOŽNOSTI ZBUDOVÁNÍ RITUÁLNÍCH LÁZNÍ	
4. 1. Vývoj židovského osídlení v tzv. českých zemích.....	53
4. 2. Vyhodnocení situace, <i>tabulka č. 1</i>	62
4.2.1. Zrod židovských obcí na podkladech plánů z let 1727.....	64
4. 3. Židovské obce a jejich matriky.....	66
4. 4. Reformní judaismus.....	67
5. ZMAPOVÁNÍ RITUÁLNÍCH LÁZNÍ V ČECHÁCH	69
5. 1. Rešerše dochovaných nebo částečně dochovaných rituálních lázní na historickém území Čech, <i>tabulka č. 2</i>	70
5. 2. Rešerše nedochovaných rituálních lázní v Čechách, <i>tabulka č. 3</i>	71
5. 3. Lokalizace rituálních lázní na historickém území Čech na základě odborné literatury, <i>tabulka č. 4</i>	75
5.4. Popisy vybraných lokalit.....	76
5.4.1. Rituální lázeň v Dobrušce.....	76
5.4.2. Rituální lázeň v Kdyni.....	78
5.4.3. Rituální lázeň v Kynžvartu.....	80
5.4.4. Rituální lázeň v Libochovicích.....	84
5.4.5. Poutní místo Poběžovice.....	85
5.4.6. Rituální lázeň v Polné.....	89
5.4.7. Historické rituální lázně v Praze.....	91
5.4.8. Současná rituální lázeň v Praze.....	92
5.4.9. Rituální lázně ve Strážově.....	95
6. HISTORIE ŽIDŮ NA MORAVĚ A MOŽNOSTI ZBUDOVÁNÍ RITUÁLNÍCH LÁZNÍ	98
6.1. Vývoj židovského osídlení na Moravě.....	98
6.2. Vyhodnocení situace, <i>tabulka č. 5</i>	100

7. ZMAPOVÁNÍ RITUÁLNÍCH LÁZNÍ NA MORAVĚ	105
7. 1. Rešerše dochovaných nebo částečně dochovaných rituálních lázní na historickém území Moravy, <i>tabulka č. 6</i>	106
7. 2. Rešerše nedochovaných rituálních lázní na Moravě, <i>tabulka č. 7</i>	107
7. 3. Lokalizace rituálních lázní na historickém území Moravy na základě odborné literatury, <i>tabulka č. 8</i>	110
7.4. Popisy vybraných lokalit.....	111
7.4.1. Historické rituální lázně v Brně.....	111
7.4.2. Současná rituální lázeň v Brně.....	113
7.4.3. Rozhovor s brněnským rabinem a <i>balanit</i> , srovnání rituální lázně v Brně a v Praze	114
7.4.4. Historické rituální lázně v Mikulově.....	120
7.4.5. Rituální lázně v Třebíči.....	123
8. ZÁVĚR	126
9. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	129
10. PŘÍLOHY	137
10. 1. Slovník judaic.....	137
10. 2. Pokyny k ponoření.....	139
10. 3. Obrazová příloha.....	143